

संपादकीय

पक्षीतज्ज्ञ
डॉ सलीम अली

आंतरराष्ट्रीय ख्यातीचे पक्षीतज्ज्ञ डॉ सलीम अली यांचा आज सृष्टिदिन. २० जून १९८७ रोजी डॉ सलीम अली यांचे निधन झाले होते. पक्षीतज्ज्ञ डॉ सलीम अली यांचा जन्म १२ नोवेंबर १९४६ रोजी मुंबईत एका गरीब मुस्लिम कुटुंबात झाला. त्यांचे पूर्व नाव सलीम मोईनुद्दीन अब्दुल अली असे होते. डॉ सलीम अली हे एक वर्षाचे असतानाच त्यांच्या वडिलांचे तर दोन वर्षाचे असताना आईचे निधन झाले. अगदी बातलयातच आई वडिलांचे छत्र हृषपलेल्या सलीम अलीचा सांभाळ त्यांच्या मामांनी केला. सलीम अली यांना लहानपणापासून पक्षी किंविक्षणाची आवड होती. वयाच्या नववर्षात त्यांनी गव्याकर पिवळा डाग असलेली चिमणी विकत घेतली होती. हा पक्षी कोणता आहे? त्याचे नाव काय आहे? हे त्यांना माहीत नव्हते म्हणून ते माहीत करून घेण्यासाठी ते त्या विमीला घेऊन मामांकडे गेले मामांनी सरळ त्याला बॉबे नॅर्चल हिस्ट्री सोसायटीच्या संचालकांकडे घेऊन गेले. तिथे संचालकांनी सलीम अलींना त्या पक्षीती सविस्तर माहीती सांगितली तसेच संस्थेतील भुसा भरेलेल्या पक्षीतांचा संग्रह दाखवला. तो क्षण डॉ सलीम अलींच्या आयुष्याता कलाटणी देणारा ठरला. त्या क्षणी त्यांच्यावर पक्षींची जी भुरळ पडली ती कायमधीची. त्यानंतर त्यांना पक्षी निरीक्षणाचा छंदव जडला. १९९३ साली मॉट्रिक परीक्षा उर्तीं झाल्यावर डॉ सलीम अली यांनी सेंट झेहीयर महाविद्यालयात उच्च शिक्षणासाठी प्रवेश घेतला. लहानपणापासून पक्षी निरीक्षणाची आवड असल्याने सलीम अली यांनी उच्च शिक्षणासाठी प्राणी विज्ञान हा विषय निवडला. या विषयात त्यांना बी ए अॅनर्स ही पदवी मिळवली मात्र ही पदवी विद्यापीठाच्या समकक्ष समजली जात नव्हती त्यामुळे त्यांना भारतीय प्राणी वैज्ञानिक सर्वेक्षण संस्थेत नोकरी मिळू शकली नाही मात्र बॉबे नॅर्चल हिस्ट्री सोसायटीत त्यांना व्याख्याता म्हणून नोकरी मिळाली. त्यानंतर ते जर्मीनीची राजधानी बर्लिनला गेले तेथे जाऊन त्यांनी पक्षी शास्त्रावर प्रशिक्षण घेतले तिथे त्यांना जगप्रसिद्ध पक्षीतज्ज्ञ एहिंने ट्रेज्युमन यांचे मार्गदर्शन लाभते. त्यानंतर काही काळ त्यांनी इंलंडमध्येही काम केले. १९९१ साली ते भारतात परत आले. परत आल्यावर त्यांनी बॉबे नॅर्चल हिस्ट्री सोसायटीचे उपकार्यवाहक पद स्वीकारले. नंतर ते या संस्थेचे अध्यक्षही बनले. बॉबे नॅर्चल हिस्ट्री सोसायटीच्या माध्यमातून त्यांनी हैदराबाद पक्षी निरीक्षण, त्रावणकोर - कोंचीन पक्षी सर्वेक्षण, अफगाणिस्तान पक्षी सर्वेक्षण, कैलास पक्षी निरीक्षण यात्रा अशा मोहिमा राबवल्या. डॉ सलीम अली यांनी सुगरण पक्षाच्या वर्तनावर बारकार्ले अप्यास केला व त्यावर बिनेएस जर्नलमध्ये एक शोधनिंबंध लिहाला. या शोध निंबंधाने त्यांना पक्षी शास्त्रज्ञ म्हणून मान्यता मिळवून दिली. डॉ सलीम अली यांनी भारतपर फिरून विविध पक्षांची तपशीलवार माहिती गोला केली.ती माहीती त्यांनी सर्वसामान्य नागरिकांना यासाठी पुस्तक रुपात लिहिली. त्यांनी लिहिलेल्या हॅंडबुक अंगू इंडिया अँड पार्कसिटी रिटायरिंग गार्ड या दहा खंडीय पुस्तकाने त्याचे जगभर नाव झाले. डॉ डीलन रीलपे यांच्या सांगीत त्यांना अपारा मेहनत घेऊन भारतीय पक्षीतांचा बाराशे जाती. २१०० उपजातीच्या नोंदी, सवयी, शारक्षुद्द सर्वांगीण महिली चिरासाहित एकाच ठिकाणी उपलब्ध करून दिली. डॉ सलीम अली यांच्या हात्र कायरीने भारतात हौशी पक्षी निरीक्षक बनल्याची परंपरा निर्माण झाली. भारतातील पक्षी निरीक्षक डॉ सलीम अली यांना आद्य गुरु मानतात. त्यांच्या कायरीची नोंद घेऊन भारत सरकारने त्यांना पद्मभूषण पुरस्कार देऊन त्यांचा गौरव केला तसेच त्यांचा जन्मदिन पक्षीतज्ज्ञ निधन म्हणून निधन झाले. डॉ सलीम अली यांना स्मृतिदिनी विनम्र अभिवादन!

शयम ठाणेदार, डॉड जिल्हा पुणे, १९२२५४६२९५

पातळे चालती पंढरीची वाट...

वारी म्हणजे महाराष्ट्रातील विविध गावांमधून निघून पंढरपूर येथे येणारी सामादिक विडुल भक्तीची पदवात्रा. वारी ही महाराष्ट्रातील एक धार्मिक व सांस्कृतिक परंपरा आहे. ही वारी आषाढ आणि कार्तिक माहाराष्ट्रातील शुद्ध एकादशी अशा दोन्ही वेळा होते.

वारी म्हणजे विडुलाचे भक्तीचा लळा...

वारी म्हणजे आनंदवारा सोडला...

वारी म्हणजे महाराष्ट्रातील एक धार्मिक आणि सांस्कृतिक परंपरा आहे. पारी केल्या जाणाऱ्या पंढरीच्या वारीची परंपरा ही बरीच जुनी आहे. तेराव्या शतकात ही परंपरा असलेली चिमणी विकत घेतली होती. हा पक्षी कोणता आहे? त्याचे नाव काय आहे? हे त्यांना माहीत नव्हते म्हणून ते माहीत करून घेण्यासाठी ते त्या विमीला घेऊन मामांकडे गेले मामांनी सरळ त्याला बॉबे नॅर्चल हिस्ट्री सोसायटीच्या संचालकांकडे घेऊन गेले. तिथे संचालकांनी सलीम अलींना त्या पक्षीती सविस्तर माहीती सांगितली तसेच संस्थेतील भुसा भरेलेल्या पक्षीतांचा संग्रह दाखवला. तो क्षण डॉ सलीम अलींच्या आयुष्याता कलाटणी देणारा ठरला. त्या क्षणी त्यांच्यावर पक्षींची जी भुरळ पडली ती कायमधीची. त्यानंतर त्यांना पक्षी निरीक्षणाचा छंदव जडला. १९९३ साली मॉट्रिक परीक्षा उर्तीं झाल्यावर डॉ सलीम अली यांनी सेंट झेहीयर महाविद्यालयात उच्च शिक्षणासाठी प्रवेश घेतला. लहानपणापासून पक्षी निरीक्षणाची आवड असल्याने सलीम अली यांनी उच्च शिक्षणासाठी प्राणी विज्ञान हा विषय निवडला. या विषयात त्यांना बी ए अॅनर्स ही पदवी मिळवली मात्र ही पदवी विद्यापीठाच्या समकक्ष समजली जात नव्हती त्यामुळे त्यांना भारतीय प्राणी वैज्ञानिक सर्वेक्षण संस्थेत नोकरी मिळू शकली नाही मात्र बॉबे नॅर्चल हिस्ट्री सोसायटीत त्यांना व्याख्याता म्हणून नोकरी मिळाली. त्यानंतर ते जर्मीनीची राजधानी बर्लिनला गेले तेथे जाऊन त्यांनी पक्षी शास्त्रावर प्रशिक्षण घेतले तिथे त्यांना जगप्रसिद्ध पक्षीतज्ज्ञ एहिंने ट्रेज्युमन यांचे मार्गदर्शन लाभते. त्यानंतर काही काळ त्यांनी इंलंडमध्येही काम केले. १९९१ साली ते भारतात परत आले. परत आल्यावर त्यांनी बॉबे नॅर्चल हिस्ट्री सोसायटीचे उपकार्यवाहक पद स्वीकारले. नंतर ते या संस्थेचे अध्यक्षही बनले. बॉबे नॅर्चल हिस्ट्री सोसायटीच्या माध्यमातून त्यांनी हैदराबाद पक्षी निरीक्षण, त्रावणकोर - कोंचीन पक्षी सर्वेक्षण, अफगाणिस्तान पक्षी सर्वेक्षण, कैलास पक्षी निरीक्षण यात्रा अशा मोहिमा राबवल्या. डॉ सलीम अली यांनी सुगरण पक्षाच्या वर्तनावर बारकार्ले अप्यास केला व त्यावर बिनेएस जर्नलमध्ये एक शोधनिंबंध लिहाला. या शोध निंबंधाने त्यांना पक्षी शास्त्रज्ञ म्हणून मान्यता मिळवून दिली. डॉ सलीम अली यांनी भारतपर फिरून विविध पक्षांची तपशीलवार माहिती गोला केली.ती माहीती त्यांनी सर्वसामान्य नागरिकांना यासाठी पुस्तक रुपात लिहिली. त्यांनी लिहिलेल्या हॅंडबुक अंगू इंडिया अँड पार्कसिटी रिटायरिंग गार्ड या दहा खंडीय पुस्तकाने त्याचे जगभर नाव झाले. डॉ डीलन रीलपे यांच्या सांगीत त्यांनी अपारा मेहनत घेऊन भारतीय पक्षीतांचा बाराशे जाती. २१०० उपजातीच्या नोंदी, सवयी, शारक्षुद्द सर्वांगीण महिली चिरासाहित एकाच ठिकाणी उपलब्ध करून दिली. डॉ सलीम अली यांना आद्य गुरु मानतात. त्यांच्या कायरीची नोंद घेऊन भारत सरकारने त्यांना पद्मभूषण पुरस्कार देऊन त्यांचा गौरव केला तसेच त्यांचा जन्मदिन पक्षीतज्ज्ञ निधन म्हणून निधन झाले. डॉ सलीम अली यांना आद्य गुरु मानतात. त्यांच्या कायरीची नोंद घेऊन भारत सरकारने त्यांना पद्मभूषण पुरस्कार देऊन त्यांचा गौरव केला तसेच त्यांचा जन्मदिन पक्षीतज्ज्ञ निधन म्हणून निधन झाले.

वारी म्हणजे विडुलाचे भक्तीचा लळा...

वारी म्हणजे आनंदवारा सोडला...

वारी म्हणजे महाराष्ट्रातील एक धार्मिक व सांस्कृतिक परंपरा आहे. ही वारी आषाढ आणि कार्तिक माहाराष्ट्रातील शुद्ध एकादशी अशा दोन्ही वेळा होते.

वारी म्हणजे विडुलाचे भक्तीचा लळा...

वारी म्हणजे आनंदवारा सोडला...

वारी म्हणजे महाराष्ट्रातील एक धार्मिक आणि सांस्कृतिक परंपरा आहे. ही वारी आषाढ आणि कार्तिक माहाराष्ट्रातील शुद्ध एकादशी अशा दोन्ही वेळा होते.

वारी म्हणजे विडुलाचे भक्तीचा लळा...

वारी म्हणजे आनंदवारा सोडला...

वारी म्हणजे महाराष्ट्रातील एक धार्मिक आणि सांस्कृतिक परंपरा आहे. ही वारी आषाढ आणि कार्तिक माहाराष्ट्रातील शुद्ध एकादशी अशा दोन्ही वेळा होते.

वारी म्हणजे विडुलाचे भक्तीचा लळा...

वारी म्हणजे आनंदवारा सोडला...

वारी म्हणजे महाराष्ट्रातील एक धार्मिक आणि सांस्कृतिक परंपरा आहे. ही वारी आषाढ आणि कार्तिक माहाराष्ट्रातील शुद्ध एकादशी अशा दोन्ही वेळा होते.

वारी म्हणजे विडुलाचे भक्तीचा लळा...

वारी म्हणजे आनंदवारा सोडला...

वारी म्हणजे महाराष्ट्रातील एक धार्मिक आणि सांस्कृतिक परंपरा आहे. ही वारी आषाढ आणि कार्त

रोकडो वर्षाची वारी परंपरा ही चंद्र सूर्य असेही कायम राहील - ॲ. लोणीकर

मंठा | प्रतिनिधी - दुर्भ साधने साधारण मनुष्यांनी देवत्व प्राप्त करू शकतो, हे वारीतून कळते. वारी पारी केली तर शारीरिक तप घडते, सर्व पाप नष्ट होतात महणूनच अस्यांत मनोभावे हे आषाढी एकादशीची वारी केली जाते. जोपर्यंत चंद्र सूर्य आहेत तोपर्यंत संत परंपरेने सुरु केलेली शेकडो वर्षाची ही वारी परंपरा यापुढे अशीच कायम राहील. केवळ विड्ल दर्शनाची आस मनमध्ये ठेवून 'पंढरीचा वास, चंद्रभागेस्तान, अणिक दर्शन विठोबाबे' या इच्छेपोटी वारकरी वारी चुकवत नाहीत, अशी वारकरी संप्रदायाची धारणा आहे. त्यामुळे उभारण्याचे भाय मला लाभतं आहे. आणि अजूनही ज्या गावात नव्याने मंदिर उभारते जाईल त्या टिकाणी सभामंडप देण्यासाठी मी लोकप्रतिनिधी महणून कटिबद्ध आहे.

मंठा तातुक्यातील श्रीक्षेत्र निळकंठेश्वर येथून पंढरपूर कडे प्रस्थान करणाऱ्या दिंडीमध्ये पारी चालत माजीमंत्री आमदार श्री बबनराव लोणीकर सहभागी झाले. यावेळी १००८ महामंडलेश्वर स्वामी श्रीकृष्ण चैतन्यजी महाराज, मंठा नर्मदापुरीजी महाराज, मंठा परमानंद पुरीजी, महाराज मंठा रमणचैतन्य

पुरीजी महाराज, मंठा विड्लगिरीजी महाराज मंठा स्वरूपानंद सरस्वती महाराज, मंठा प्रणवचेतन्य पुरीजी महाराज आचार्य स्वामी जनादिन जी शास्त्री हृषप जगत्राथ महाराज गनगे यांची प्रमुख उपस्थिती होती. पुढे बोलताना आमदार लोणीकर म्हणाले की, राष्ट्रीय महामार्गाचा दर्जा असणारा शेगाव ते पंढरपूर २ हजार कोटी रुपयांचा दिंडी मार्ग वारकर्यांसाठी निर्माण करण्यात मता हातभार लावता आला याचा मला सार्थ अभिमान आहे. परतु विधानसभा मंदिरांसाठी २०० गावांमध्ये ३०० सभामंडप गावातील मंदिरांसमोर उभारण्याचे भाय मला लाभतं आहे. आणि अजूनही ज्या गावात नव्याने मंदिर उभारते जाईल त्या टिकाणी सभामंडप देण्यासाठी मी लोकप्रतिनिधी महणून कटिबद्ध आहे.

महाराष्ट्र राज्यातील किंतनकार व वारकर्यांना सोयी-सुविधा पुरविण्याकरिता व कल्याणकारी योजना राबविण्याकरीता तत्कालीन मुख्यमंत्री एकनाथारव शिंदे व तत्कालीनउपमुख्यमंत्री आणि विद्यमान मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांनी मुख्यमंत्री वारकरी महामंडळ स्थापन करण्यास दि. १४ जुलै २०२४

यांच्यासह अनेक संतांनी वारकरी धमची पतका खांद्यावर घेतली तसेच सर्व जातीपातीच्या लोकांना आणि समाजात एकत्रितपणे या वारीच्या सोहळ्यात सामील करून घेतले. हेच व्यापक स्वरूप जपत आजही वारीची परंपरा चालवती जाते असेही माजीमंत्री आमदार श्री बबनराव लोणीकर यांनी यावेळी स्पष्ट केले.

आषाढी आणि कार्तिकी या दोन्ही एकादशीला ही वारी महत्वाची मानली जाते. त्यात आषाढी एकादशीची वारी ही खूपच मोठी आणि महाराष्ट्री असविधांची सांगितले जाते. आलंदीमधून संत ज्ञानेश्वर यांच्या पादुका आणि देह या स्थळावरून संत तुकाराम यांच्या पादुका पालवित ठेऊन ती पालवित रथातून पंढरपूर येथे मार्गित होते. वारी हे सामाजिक आणि राष्ट्रीय एकामतेचे प्रतीक असून वारकरी संप्रदायामध्ये लहान-मोठा, श्रीमंत-गरीब हा भेद नाही. वारकर्याच्या मुखात केवळ विड्लनामाचा गजर करत ही परंपरा आजही जपत आहेत. सुमारे तेराव्या शतकामध्ये ही परंपरा असल्याचे उल्लेख आढळतो. संत ज्ञानदेव, संत तुकाराम, संत नामदेव

नाहीत, अशी भागवत संग्रहालयाची ठाम धारणा आहे. एकादशीला चंद्रभागेत स्नान करून विड्लाचे दर्शन घेणे याने प्राप्त होणारे आध्यात्मिक सुखाचे वर्णन शब्दात मांडणे अवघडव आहे. वारीसंदर्भात आज जागतिक स्तरावरही याचा अभ्यास सुरु आहे. जागतिक पातळीवरील वारीचा हा अनुभव घेण्यासाठी अनेक अभ्यासक, संशोधकही सहभागी होतात. असेही आमदार बबनराव लोणीकर यावेळी महणाले.

आषाढी पंढरपुरात आलंदीहून जानेश्वरांनी, देहवूरून तुकारामाची, त्र्यंबकेश्वरांन निवृत्तीनाथांची, पैठणहून एकनाथांची, नरसी नामदेव येथून संत नामदेवांची तर उत्तर भारतातून कविरामी पालखी पंढरपुरात येते. आषाढीच्या वारीला सुरीची उपमा दिली जाते. शेतकीरी आपल्या शेतात पेरणी करतात आणि मग वारीसाठी निधतात. वारी करून विठोबाबे दर्शन घेऊन घरी जाईपर्यंत त्यांच्या शेतात जोमाने झालेली वाढ बघून शेतकीरीला शक्ती मिळते. विड्लाच्या भक्तीसाठी असुसलेला प्रत्येक जण या वारीत सहभागी होतो तर वारीला जाऊ चंद्र शक्त नाहीत ते उपवास करून आपल्या विड्लाची भक्ती करतात. असेही आमदार

Follow Us On
f i

आकर्षक
दागिन्यांची
EXCLUSIVE
RANGE

लक्ष्मी ज्वेलर्स

१ जयपुर रोड, वाटूर फाटा,
ता. परतूर जि. जालना
9423729006

